

11'09\"01 September 11 (2002)

Burcu Sevim¹ ve Gaye Z. Çenesiz²

¹Uzman Psikolog, ODTÜ Psikoloji Bölümü
e-posta: gchenesiz@metu.edu.tr

²Uzman Psikolog, ODTÜ Psikoloji Bölümü
e-posta: bsevim@psinema.org

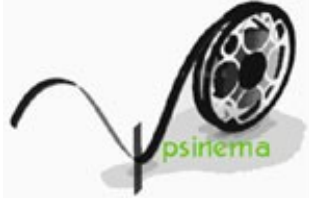
“Yazarlar, hükümetlerin savaş yaptıkları kadar hızlı yazamazlar, çünkü yazmak düşünmeyi gerektirir.” diyor Brecht. Aynı şekilde yönetmenler de yaptıkları filmlerde kendi düşüncelerini aktarırlar, kendi bakış açılarıyla yaşanan durumları değerlendirirler, daha çok çaba gerektiren bir uğraştır bu. Ortaya konması daha zordur belki ama, aradan geçen yıllara karşı varlığını sürdürür ve bizi bir çırpıda oluveren savaşları, yaşanan terör olaylarını anlatırlar.

11 Eylül 2001’de İkiz Kuleler’e yapılan saldırının ardından, 11 farklı ülkeden 11 yönetmenin 11 dakika 9 saniye ve 1 karelik kısa filmlerinin bir araya getirildiği bir proje olan 11'09"01, yaşanan bir travmanın ardından, farklı ülkelere gelen yönetmenlerin farklı bakış açılarıyla bu olayın kendilerine düşündürdüklerini, hatırlattıklarını ve seyircilere aktarmak istediklerini içeriyor.

Mısır - Youssef Chahine

25 Ocak 1926’da Mısır’da doğan Chahine, 20 yaşında oyunculuk eğitimi almak için Hollywood’a gitti. Mısır’a dönmelerinin ardından yönetmenliğe başlamış ve 1950 yılında ilk filmi Baba Amin’i yönetmiştir. 1954 yılında Ömer Şerif’i ilk kez beyaz perdeye taşıyan The Blazing Sun filmi yönetmiştir. Chahine filmlerinde Mısır’ı ve orada birlikte yaşayan Müslüman, Hristiyan ve Yahudi toplumlarını anlatmıştır. Ayrıca filmlerinde gay ve biseksüel temalarını işlemiştir. 27 Haziran 2008 yılında geçirdiği beyin kanamasının ardından hayatını kaybetmiştir.

Chahine filminde 11 Eylül ile ilgili kendi iç hesaplaşmasını anlatmış ve bunu yaparken de seyirci ile öncelikle bir Amerikan askerinin, sonra da Filistinli bir intihar bombacısının hayatları ile konuşmalarını aktararak konuşmuştur. Yönetmen, temel olarak Amerika’nın kendisinin yarattığı vahşetler ile yaşanan bu olaylara neden olan koşulları da yarattığı

mesajını vermektedir. Filmin vermeye çalıştığı temel mesaj, yaşanan bu travma üzerine, sadece oturup üzülmeğe, bir değerlendirme yapıp buna neden olan durumların da ele alınmasının gerekliliği ve bu noktada Amerikan halkının kendisini yönetenlerin sorumluluğunun da farkına varmasıdır.

İsrail - Amos Gitai

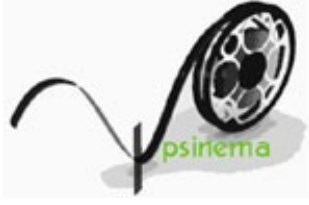
11 Ekim 1950 doğumlu Gitai, sol ağırlıklı bir politik bakış açısına sahiptir ve belgesellerinde bu görüşü sık sık sergilemiştir. Bir filminin ordu tarafından sansürlenmesi sonucu Fransa'da yaşamaya başlamış olan Gitai, yönetimin değişmesi ve kendisini ikna etmesi sonucu İsrail'e geri dönmüştür. Filmleri deniz aşırı ülkelerde büyük ilgi görse de, kendi ülkesinde aynı derecede ilgi toplayamamıştır. Avrupa Sineması'ndan, özellikle Fransız Sineması'ndan fazlasıyla etkilenmesi ve İsrail politikasını tek yönlü ve basit bir şekilde sunması, bunun nedenleri olarak gösterilmektedir. Aldığı mimarlık eğitiminin de tarzında etkisi olduğu düşünülen Gitai, filmlerinde savaşın varoluşsal etkisine, kadının geleneksel ve dini kurallar altında ezilmesine, bireyin devletle ve aileyle ilişkilerine değinmektedir.

11 Eylül Belgeselinde yönettiği bölümde, Tel Aviv'de yaşanan bir patlama sonucu oluşan kaos, bu kaos içinde görevlilerin ve medyanın işini yapma çabası yansıtılmıştır. Yer yer bu kaosun bu çabaların çakışmasıyla desteklendiği sergilenmiş, aynı zamanda bu patlamanın ikiz kulelere yapılan saldırılar nedeniyle bir anda ne kadar önemsizleştiği vurgulanmıştır. Dünyanın her yerinde, her an için travmatik bir yaşantının oluşması söz konusudur. Ancak kimi şartların var olması nedeniyle biri diğerinin önüne geçebilmekte, sanki biri daha değersizmiş ve anlamsızmış gibi bir durum yaratabilmektedir. Tabi bunda en önemli güçlerden birinin de medya olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Meksika - Alejandro González Iñárritu

1963 yılında Meksika'da dünyaya gelen Iñárritu, 1990'larda Meksika televizyonunda en genç yapımcılardan biri olarak çalışmaya başladı. Kendi şirketi "Zeta Films"i kurmasının ardından televizyonlar için reklam filmleri yazmaya ve çekmeye başladı. Iñárritu, Senarist Guillermo Arriaga ile tanışmasının ardından yaptıkları 3 filmle (Paramparça Aşklar ve Köpekler, 2000; 21 Gram, 2003; Babil, 2006) beyazperdede kendini kanıtlayan yönetmenlerden biri oldu.

11'09''11 projesinde Meksika bölümünü yöneten Iñárritu, kulelerin yıkılma anının görüntülerinin ekrana yansması, bunu takip eden siyah ekran ve etkileyici müziği ile akıllarda

kalan bu kısa filmin sonunda ekranda Arapça ve İngilizce olarak yer alan “Allah’ın ışığı bize yol mu gösterir, gözümüzü kör mü eder?” mesajı ile yaşanan bu travmatik olayın hem Batı ülkelerine hem de Arap Dünyası’na “Dini – hangi din olursa olsun -- savaşları haklı çıkarmak için kullanmak doğru mudur?” sorusunu sormuştur.

Japonya - Shohei Imamura

Japon yönetmen 1926 yılında dünyaya gelmiştir. Filmlerinde Japon toplumunun derinlerine iner. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Japonya’nın düşük sosyoekonomik düzeyindeki insanların yaşadıklarına tanıklık eden Imamura, filmlerinde bu gördüklerini yansıtmıştır. Yönetmen, 2006 yılında karaciğer kanserine bağlı olarak hayata gözlerini yummuştur.

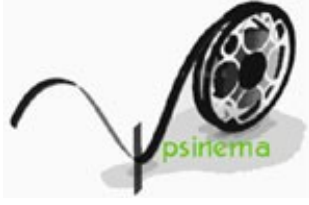
11 Eylül projesindeki en etkileyici kısa filmlerden birini çeken Imamura, bir savaş gazisinin yaşadığı travma sonrası stres bozukluğunu gözler önüne sermektedir. Küçük bir Japon köyünde yaşayan bu asker, savaştan dönmesinin ardından, savaş boyunca insan eli ile yaratılan tüm vahşet ve insan dışı davranışlar sonucunda, adaptif olmayan bir baş etme yöntemi seçmiştir: artık bir insan gibi değil, bir yılan gibi yaşayacaktır. Ailesinin kendisini ve çevresindekileri koruma amacıyla koydukları kafesten kaçarak ve insanlardan uzaklaşarak ormanda yaşamayı seçmiştir.

Yönetmenin bu filmde bizlere gösterdiği “yılan adam”, sürünerek hareket etmesi ve karnını doyurmak için fare yemesi ile bizleri tiksindirir de; esas çarpıcı olan bir yılan olarak yaşamayı ve insanlardan uzak durmayı seçen bu adamın bu tercihi etkili olan onun savaşta yaşadıklarının ardından insanlardan tiksinsesidir.

Fransa - Claude Lelouch

30 Ekim 1937 doğumlu Fransız yönetmen, yazar, aktör ve prodüktör Lelouch, bir Altın Palmiye ve iki Oscar Ödülü’ne sahiptir. Filmlerinde genellikle doğaçlama diyalogların ağır bastığı dikkati çekmektedir.

11 Eylül filminde yönettiği bölümde bir tura katılmış ve tur rehberi ile bir ilişki yaşamaya başlamış sağır bir kadın sessiz dünyasından bir kesit sunulmaktadır. Erkek arkadaşı ile ilgili yaşadığı korkularını dile getirir. Erkek arkadaşı, araları gerginken evden çıkıp gider. Sağır kadın ise duygularını yazıya dökerken, hiçbir şey duymadığı için kulelere yapılan saldırıdan haberdar olmaz. Erkek arkadaşı eve döndüğünde üstü başı toz içindedir ve şok geçirmektedir. Onu görünce kadın olan bitenden haberdar olur.

O gün erkek arkadaşının gitmesini istemeyen Fransız kadın ve onu dinlemeyip giden erkek arkadaşı, belki zaten var olan toplumları ve süregelen bazı anlaşmazlıkları temsil ediyor olabilir. Ancak önemli nokta, yaşanan bu travmatik olaydan sonra soğuk ayrıldığı erkek arkadaşı ile yakınlaşması ve kenetlenmeleridir. Çünkü travmatik yaşantılar, aslında ölümün bizden düşündüğümüz kadar uzak olmadığını, hayatın bir sonu olduğunu hatırlatan yaşantılardır. Bu bölümde de bir ilişki üzerinden yaşanan böyle bir durum örneklenmiştir.

İngiltere - Ken Loach

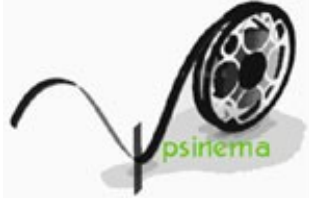
17 Haziran 1936 doğumlu İngiliz Film ve Televizyon Yönetmeni Kenneth Loach, sosyalist görüşlerini evsizler ve işçi hakları gibi sosyal sorunları ele aldığı filmlerine yansıtmıştır. Filmlerinde gerçekçiliğin hakim olduğu görülmektedir. Loach, filmlerinde tanınmış oyuncularından çok oynadıkları karakterlerin öykülerindekilere benzer hayat deneyimleri olan oyuncuları tercih etmektedir.

11 Eylül'deki kısa filminde ise, Londra'da yaşayan bir Şilili'nin 11 Eylül New York olaylarını yaşayanlara yazmış olduğu mektupta, başka bir 11 Eylül'ü öncesiyle beraber anlatıyor: 11 Eylül 1973'te Salvador Allende'ye ve Şili'deki sosyalist yönetime karşı A.B.D.'nin onayı ve desteğiyle General Pinochet tarafından yapılan darbe... Şili'de yaşanan olayları anlatmasının ardından, Şilili sürgününün son bir mesajı var: "11 Eylül'de New York'ta ölenlerin yakınları, bir yıl sonra siz 11 Eylül'ün ilk, bizse 29'uncu yıldönümünü yaşayacağız. Biz sizi unutmayacağız. Umarım siz de bizi unutmazsınız."

Bu yapımdaki diğer bazı kısa filmlerde de verilen mesajı en açık biçimde dile getiren de Loach'tır: Evet, Amerika'da çok büyük bir terör olayı yaşanmıştır ve bundan birçok sivil insan zarar görmüştür; ama bu dünyada yaşanan ne ilk ne de son terör olayıdır. Önemli olan terör sadece kendine "dokunduğunda" terörü lanetlemek değil, yaşanan tüm terör olaylarında teröre lanet etmektir. Çünkü eğer başkalarına saldırılırken sesimizi çıkarmazsak, bize saldırılırken ses çıkaracak kimse kalmayacaktır! Amerikalılara – ve dünyadaki çoğu insana – verilen mesaj budur.

İran - Samira Makhmalbaf

Tahran doğumlu olan Samira Makhmalbaf, İranlı bir film yapımcısı ve senaryo yazarıdır. Londra'da Psikoloji ve Hukuk eğitimi almış olan Makhmalbaf, Cannes Film Festivali'nde dünyadaki en genç yönetmen olarak iki kez yer almıştır. 11 Eylül Belgeseli'nde

yönetmenliğini yaptığı bölümle Venedik Film Festivali'nde 2002 yılında UNESCO ödülüne layık görülmüştür.

Bu bölümde öncelikle kerpiç tuğlalarla kendilerine sığınmak yapmaya çalışan insanlar dikkati çeker. Öğretmenlerinin gelmesiyle ders için tuğla yapmaya ara veren çocuklar toplanır. Öğretmen, ikiz kulelere gerçekleşen saldırılardan ve ölen insanlardan bahsederek bir dakika saygı duruşunda bulunmalarını ister. Ancak çocuklar bir yandan ölümü konuşup bir yandan şakalaşırlar.

Bu bölümde verilen mesaj: “Yaşayabileceğimiz kötü ve yıkıcı olaylar için endişeleniyor ve ne kadar zayıf da olsak kendimizi korumaya çalışıyoruz. Ayrıca biz, sizin yaşadığımız kötü olaylar için üzülüyor ve yas tutuyoruz.” şeklindedir.

Hindistan - Mira Nair

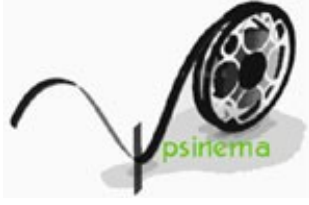
15 Ekim 1957 doğumlu Mira Nair, Hint bir yönetmen ve film yapımcısıdır. Sosyoloji eğitimi almış olan Nair, çeşitli film festivallerinde pek çok ödül almıştır. Halen Columbia Üniversitesi'nde eğitim vermektedir. Yıllardır yoga uygulamalarına devam eden Nair, film ekibi ile yoga yaparak çekime başlamaktadır.

11 Eylül Belgeseli'nde yönettiği bölümde, Müslüman bir annenin kaybolan oğlunu bulma çabası ve Müslüman olmaları nedeniyle karşılaştıkları bazı önyargılar anlatılmaktadır. Burada yaşanan sarsıcı olay, sadece kulelere Müslümanlarca düzenlenen saldırılar değil, daha çok bunun sonuçları gibi görünmektedir. Müslüman oldukları için etiketlenen oğulları çeşitli şekillerde suçlanır ve ortadan kaybolur. Bu olaydan sonra komşularının da olumsuz değerlendirmelerine maruz kalırlar ve bir anlamda toplumdan dışlanırlar. Yaşanan olaydan etkilenen sadece kulelerde bulunan kişiler ve bu kişilerin yakınları değil, toplumun tümüdür. Korku, kaygı, öfke gibi duyguların yoğunlaşmasıyla, gerçekçi değerlendirmeler yapmak mümkün olmamaya başlamış ve dalgalar halinde yayılan olumsuz bir etki yaratılmıştır.

Burkina Faso - Idrissa Ouedraogo

1954 yılında Burkina Faso'da doğan Idrissa Ouedraogo, Afrika Sinema Çalışmaları Enstitüsü'nde eğitim almıştır. Çalışmalarına Kiev ve Paris'te devam etmiştir. 1990 yılında Tilaï (The Law) filmi ile Cannes Film Festivali Jüri Özel Ödülü'nü almıştır.

Filminde biraz mizahi bir anlatım tarzı seçen Ouedraogo, 11 Eylül günü Usama bin Ladin'i gördüğünü düşünen bir gazeteci çocuğun arkadaşları ile birlikte onu yakalayarak 25 milyon dolarlık ödül parasını kazanma planları anlatılıyor. Bu filmdeki mizah, aynı zamanda

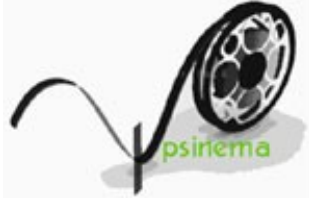
içinde çok büyük bir acı gerçekliği de barındırıyor; çocuklar için Amerika’da yaşanmış olan bu olay travmatik bir durumu yansıtmıyor. Çünkü onlar her gün bir travmanın içinde yaşıyorlar: yakınlarını hastalıklardan kaybetme; parasızlıktan hastalıklara çözüm bulamama... Bu çocuklar gündelik hayatlarındaki bu travmalardan dolayı erken büyümek zorunda kalmış olsalar da, bir yandan da tüm çocukça saflıklarıyla, “Bin ladin, geri dön. Hepimizin sana ihtiyacı var...” da diyorlar.

Amerika - Sean Penn

17 Ağustos 1960 doğumlu olan aktörün tam adı Sean Justin Penn’dir. Oyunculunun yanı sıra yönetmenlik de yapmış olan Penn, politik ve sosyal konularla aktif olarak ilgilenmekte ve bu yönüyle de dikkatleri zaman zaman üstüne çekmektedir. Filmelere de yansıyan politik görüşleri, özellikle savaş ve idam cezası karşıtı olmayı içermekte ve Bush yönetimine karşı olumsuz tutumunu net bir şekilde sergilemektedir. Çeşitli organizasyonlarda yer almanın yanı sıra Bush’a yazdığı açık mektubu gazetede yayınlamak gibi kişisel girişimlerde de bulunmaktadır.

11 Eylül Belgesi’nde A.B.D.’ye ait olan bölümün yönetmenliğini kendisi yapmıştır. Bu bölümde öncelikle yaşlı, yalnız bir adamın kaybettiği eşi sanki hala hayattaymış gibi yaşadığını görürüz. Sonrasında karısının çiçeklerinin açmasını bekler. Ancak bir süre sonra pencereye güneş ışınlarının vurmasıyla çiçekler canlanır. Buna çok sevinen yaşlı adam bu mutluluğunu heyecanla aslında orada olmayan karısıyla paylaşır, fakat bir anda karısının bunu göremediğini fark eder ve ağlamaya başlar. Bu arada anlarız ki artık pencereye güneş vurmasının nedeni, ikiz kulelerin yıkılması ve güneş ışığını engelleyecek bir şeyin kalmamasıdır.

İki açıdan ele alınabilecek bu bölümde, ilk olarak yaşlı adamın farkındalığı değerlendirilebilir. İnkâr ettiği bir gerçekle yaşamaya çalışması, acı kaybın farkındalığından ne kadar kaçındığını göstermektedir. Bunun yanında kendi yaşamına ait olgular hayatında o kadar önemlidir ki, yıkılan kulelerin farkında bile değildir. Önemli olan güneş ışığının gelmesi ve çiçeklerin açmasıdır. Ancak isteği gerçekleştiğinde, yani sonunda çiçekler açtığında, karısının hayatta olmadığını artık inkâr edemez ve bu gerçekle yüz yüze gelir. Burada ışığın “aydınlatici” etkisinin yanında, edinilen amacın ne kadar uygun olduğu, bazen hedeflenen bir şey uğruna nelerden vazgeçildiği, belki zamanla amacın saptığı, gerçeklikten kopuşun olduğu ifade edilmektedir.

Bosna Hersek - Danis Tanovic

20 Şubat 1969 doğumlu olan Tanović, Altın Küre ve Oscar ödüllü bir yönetmen ve senaryo yazarıdır. Bosna Hersek'in işgal edilmesi sırasında eğitimini yarım bırakmak zorunda kalsa da kariyerine devam etmiştir. Politik bir partiye destek vererek bağlılığını ifade ettiği ülkesine değişim getirmek istediğini belirtmiştir.

11 Eylül Belgeseli'nde yönettiği bölümde düzenli olarak gösteri yapan bir grup Bosnalı'nın ikiz kulelere saldırı gerçekleştiğinde tepkisi sergilenmektedir. Umudunu kaybetmemeye çalışan genç bir kız, düzenli olarak yaptıkları gösteri için toplandıklarında olanları öğrenir. Diğerleri bu durumda gösteri yapılmamasını savunurken o, kulelerdeki insanlar için de bir şeyler yapmak gerektiğini savunur ve tek başına da olsa bayrak açar. Sonrasında herkesin ona katıldığı görülür. Burada travmatik bir olayla adaptif bir şekilde başa çıkma çabası sergilenmektedir. Yaşamın olağan akışını durdurmak yerine, akışa katılmak ama yaşanan acı gerçekleri de dahil etmek daha anlamlı ve işlevsel görünmektedir.